

การเคลื่อนไหวทางสังคมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ*

โดย บุณยอนง บุณโยทยาน

1.

นอกจากญี่ปุ่น ประเทศเอเชียอีกประเทศหนึ่งซึ่งจะประสบผลอย่างมากในการพัฒนาเศรษฐกิจได้แก่จีนคอมมิวนิสต์ ข้อสังเกตนี้จะนับว่าถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเรากล่าวถึงวลี “การพัฒนาเศรษฐกิจ” ว่าหมายถึงกระบวนการที่เปลี่ยนระบบเศรษฐกิจซึ่งไม่มีลักษณะเป็นระบบอุตสาหกรรมไปเป็นระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ปัจจุบันนี้ในเมื่อญี่ปุ่นได้ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจ (กล่าวคือ อุตสาหกรรม) ลุล่วงไปแล้ว จีนคอมมิวนิสต์ยังจังกำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการตามกระบวนการนี้อยู่อย่างมาก¹ แม้จะถือได้ว่าทั้งญี่ปุ่นและจีนคอมมิวนิสต์ต่างก็ตั้งเป้าหมายขั้นสุดท้ายของตนไว้ที่การเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของตนให้เป็นระบบอุตสาหกรรม ก็เป็นที่เห็นได้ชัดเจนว่าวิถีทางที่ทั้งสองประเทศเลือกเพื่อก้าวไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม (และพัฒนาเศรษฐกิจ) นั้นมีความแตกต่างกันอยู่มาก ผลของความแตกต่างในวิถีทางพัฒนาอุตสาหกรรมของทั้งสองประเทศนี้ทำให้ผลลัพธ์ทางสังคมวิทยาของทั้งสองประเทศแตกต่างกันในขั้นมูลฐาน ญี่ปุ่นเป็นสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ อุปมาได้กับประเทศอุตสาหกรรมทางโลกตะวันตก ญี่ปุ่นแตกต่างจากจีนคอมมิวนิสต์ในด้านประเภทขององค์การทางสังคมและเศรษฐกิจ ความแตกต่างดังกล่าวนี้เป็นความแตกต่างในด้าน “ชนิด” (kind) และไม่ใช่แค่เพียงแตกต่างกันใน “ระดับ” (degree) ของการพัฒนาเศรษฐกิจเท่านั้น

* บทความนี้แปลจาก “Social Mobility and Economic Development” ลงพิมพ์ใน *Sociological Bulletin* (Indian Sociological Society), Vol.XVI, No. 1, March 1967, pp. 1-16., โดยผู้เขียนเอง.

¹ รายงานล่าสุดใน *Far Eastern Economic Review* (1966 Yearbook), pp. 121-138. แสดงให้เห็นว่าจีนคอมมิวนิสต์ได้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าอย่างมากทั้งในด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมเบาและอุตสาหกรรมหนัก ซึ่งมีวัตถุประสงค์เบื้องต้นที่จะ “สนับสนุนเกษตรกรรม”.

การที่ญี่ปุ่นและจีนคอมมิวนิสต์มีวิธีดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจตามครรลองที่ต่างกันและในที่สุดทั้งสองประเทศได้ผลิตสังคมที่มีลักษณะแตกต่างกันนั้นนับได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมวิทยาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้มีใช้สิ่งที่เกิดขึ้นมาเองโดยบังเอิญ หากแต่เป็นที่แน่นอนว่ามีสภาพการณ์ทางสังคมวิทยาที่สำคัญหลายประการส่งเสริมให้เกิดมีความแตกต่างเช่นนั้น² ในบรรดาปัจจัยหลายประการที่ช่วยกำหนดให้มีความแตกต่างระหว่างสภาพการณ์ของ สังคมญี่ปุ่นกับสังคมจีนอันเป็นผลทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจในทั้งสองประเทศมีลักษณะแตกต่างกันนั้น มีรวมถึงความแตกต่างแต่ดั้งเดิมของประเภทของการเคลื่อนไหวทางสังคม (types of social mobility) ในประเทศทั้งสองนี้ด้วย

มีการค้นพบว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมมีบทบาทสำคัญอย่างมหาศาลต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจในสังคมที่ค่อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา ยิ่งกว่านั้นยังเป็นที่ทราบกันด้วยว่าทั้ง ๆ ที่การเคลื่อนไหวทางสังคมบางแบบเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้การพัฒนาเป็นไปอย่างรวดเร็ว แต่การเคลื่อนไหวทางสังคมอีกบางแบบกลับเป็นชวาทหนามต่อการพัฒนาอย่างมาก³ ในบทความนี้เราจะพิจารณาถึงแบบหรือประเภทของการเคลื่อนไหวทางสังคมขั้นมูลฐานสองประเภท คือ การเคลื่อนไหวของเอกชน (individual mobility) ประเภทหนึ่งกับการเคลื่อนไหวของกลุ่ม (group mobility) อีกประเภทหนึ่ง และเราจะพยายามชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการเคลื่อนไหวทางสังคมสองประเภทนี้ที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสองประเภทซึ่งได้แก่ (ก) ประเภทที่นำไปสู่หรือเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันกับทุนนิยมสมัยใหม่ และ (ข) ประเภทที่เกิดขึ้นโดยเอกเทศจากวิถีของทุนนิยมสมัยใหม่ เพื่อเป็นหลักฐานประกอบคำอธิบาย ผู้เขียนจะเสนอบทบาทของ การเคลื่อนไหวของเอกชน ที่มีต่อการพัฒนาในสังคมจีนและบทบาทของ การเคลื่อนไหวของกลุ่ม ที่มีต่อการพัฒนาในสังคมญี่ปุ่น การแสดง

² งานวิเคราะห์ ชั้นเยี่ยมชิ้นหนึ่งซึ่งเสนอรายละเอียดทางสังคมวิทยาประวัติศาสตร์ อันแสดงถึงความแตกต่างในด้านความสามารถของสังคมญี่ปุ่น และ สังคมจีนที่จะผลิต หรือพัฒนาทุนนิยมสมัยใหม่ ได้แก่งานของ Norman Jacobs : *The Origin of Modern Capitalism and Eastern Asia*, (Hong Kong: Hong Kong University Press, 1958).

³ Gino Germani, "The Strategy of Fostering Social Mobility", in *Social Aspects of Economic Development in Latin America I.*, Egberts de Vries and Jose Medina Echavarría, eds., (Paris: UNESCO, 1963), p. 211.

หลักฐานดังกล่าวนี้จะกระทำโดยใช้งานของศาสตราจารย์นอร์แมน เจค็อบส์ (Norman Jacobs) เป็นบันทึกฐาน ในตอนสุดท้ายโดยนัยและขอบข่ายของทฤษฎีนี้ ผู้เขียนจะเสนอกรณีของการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทย เพื่อเป็นพยานหลักฐานเพิ่มเติมประกอบคำอธิบายของผู้เขียนในความสัมพันธ์ระหว่างการเคลื่อนไหวทางสังคมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

II.

แนวความคิดในเรื่องการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับการแปรรูปหรือการเปลี่ยนแปลงของสังคม นักสังคมวิทยามักจะทราบกันดีว่าไม่มีสังคมใดจะคงสภาพนิ่งอยู่กับที่ แต่กระนั้นพวกเขาก็หาพอใจในความรู้แต่เพียงเล็กน้อยแค่นั้นไม่ ถ้าตรวจสอบผลงานการศึกษาค้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดูเพียงผิวเผินก็จะพบได้โดยไมยากนักว่าความสนใจในค่านิยมอยู่อย่างกว้างขวาง เช่น จะเห็นได้ว่ามีการศึกษาถึงประเภทของการเปลี่ยนแปลง ทิศทางของการเปลี่ยนแปลง แหล่งหรือต้นตอของการเปลี่ยนแปลง และอื่นๆ เป็นต้น ในการที่เราพยายามจะทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเคลื่อนไหวทางสังคมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นการสมควรถ้าเราจะเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจความหมายของแนวคิด (concepts) ที่สำคัญๆ ซึ่งจะนำมาใช้กันเสียก่อน

ดังได้กล่าวแล้ว เราสนใจในการพัฒนาเศรษฐกิจเนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจเกิดขึ้นในสองลักษณะหรือสองแบบ ซึ่งมีความแตกต่างกันในระดับมูลฐาน กล่าวคือ แบบหนึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่นำไปสู่การก่อรูปของทุนนิยมสมัยใหม่ (modern capitalism) หรือมีฉะนั้นก็เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการก่อรูปของทุนนิยมสมัยใหม่⁴ ส่วนอีกแบบหนึ่งคือการ

⁴ “ทุนนิยมสมัยใหม่” ตามคำอธิบายของ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) มีลักษณะสำคัญดังนี้ (ก) วิชาทฤษฎีการผลิตเป็นกิจการที่นายทุนและตัวแทนของนายทุนเป็นเจ้าของและดำเนินกิจการ (ข) วิชาทฤษฎีดังกล่าวดำเนินไปโดยไม่หยุดยั้งโดยมีรากฐานอยู่ที่ตลาด ซึ่งคาดคะเนว่าจะมีอยู่ในอนาคตและความสัมพันธ์ด้านตลาดไม่มีลักษณะเป็นเรื่องส่วนตัว (ค) มูลเหตุจูงใจที่สำคัญที่สุดของการประกอบวิชาทฤษฎีได้แก่การแสวงหากำไรตามหลักของเหตุผล (ง) องค์การทางเทคโนโลยี ซึ่งก็มีลักษณะเฉพาะ มีระบบงานที่จัดตาม หลักของเหตุผล (rational) และตั้งอยู่บนรากฐานของแรงงานเสรีและผู้รับจ้างอิสระ (จ) ความสามารถในการดำเนินกิจการและควบคุมความสัมพันธ์ด้านตลาด. Cf. Talcott Parsons: *The structure of social Action*, (Glencoe, Ill: The Free Press, 1949,) pp. 504,575.

พัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่ได้ก่อให้เกิดขึ้นซึ่งหรือติดตามการก่อรูปของทุนนิยมสมัยใหม่ พิจารณาในมุมมองกว้างเมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจแบบใดแบบหนึ่งในสองแบบนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น อย่างไรก็ตาม ในทำนองเดียวกันกับปรากฏการณ์ของการพัฒนาเศรษฐกิจ (ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งเกิดขึ้นทั้งในขณะเดียวกันกับหรือติดตามการพัฒนาเศรษฐกิจก็มีลักษณะหรือแบบที่แตกต่างกันอย่างสำคัญอยู่สองแบบเช่นเดียวกัน เราอาจเรียกการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบแรกว่า “การเปลี่ยนแปลงในคุณภาพ” (qualitative change) และเรียกแบบที่สองว่า “การเปลี่ยนแปลงทางปริมาณ” (quantitative change) แบบแรกอาจอธิบายได้ง่าย ๆ ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงใน “ชนิด” (kind) ส่วนแบบหลัง อาจกล่าวสั้น ๆ ได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงใน “ระดับ” (degree)

การเปลี่ยนแปลงแบบ “คุณภาพ” หรือเปลี่ยนในทำนองชนิดอธิบายได้ว่าหมายถึงการโยกย้ายหรือสับเปลี่ยนโครงสร้างสังคมจากชนิดหรือประเภทหนึ่งไปเป็นอีกประเภทหนึ่งตามความหมายนี้เราจะกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงแบบ “คุณภาพ” ขึ้นก็ต่อเมื่อโครงสร้างสังคมโครงสร้างหนึ่งได้ปลดสภาวะไปแล้วและโครงสร้างใหม่ได้เกิดขึ้นมาแทนที่ และจะกล่าวได้ก็แต่เฉพาะในความหมายนี้เท่านั้น จะเห็นได้จากกรณีของการพัฒนาเศรษฐกิจในญี่ปุ่น ว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมประเภทนี้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน ในที่นี้เราหมายถึงว่า โครงสร้างของระบบการจัดลำดับสังคมของญี่ปุ่นได้เปลี่ยนไป เพราะเหตุนี้ระบบการจัดลำดับสังคม (social stratification system) แบบอนุรักษนิยมของญี่ปุ่นจึงแตกต่างจากระบบการจัดลำดับสังคมของญี่ปุ่นก่อนสมัยอนุรักษนิยม

ในทางตรงกันข้าม “การเปลี่ยนแปลงทางปริมาณ” (quantitative change) มีความหมายแต่เพียงการเปลี่ยนแปลงในระดับ ซึ่งโดยนัยนี้ก็คือ ขนาดหรือปริมาณนั่นเอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมประเภทนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในระบบสังคมทุกระบบอยู่ตลอดเวลา หากแต่ว่าการเปลี่ยนแปลงมิได้ทำให้เกิดการสับเปลี่ยนโครงสร้างของสังคมซึ่งมีอยู่แต่เดิมโดยเกิดมีโครงสร้างใหม่ขึ้นแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบปริมาณ” เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในโครงสร้างของสังคมและมีใช่เป็นการเปลี่ยนตัว

โครงสร้างเอง การเปลี่ยนแปลงซึ่งมีขึ้นภายในระบบการจัดลำดับสังคมของจีนและไทยซึ่งจะเสนอต่อไปในบทความนี้เป็นตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมประเภทปริมาณ

การเปลี่ยนแปลงทั้งในแบบ “ปริมาณ” และ “คุณภาพ” มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการเคลื่อนไหวขั้นมูลฐานทางสังคมสองประเภทดังกล่าวแล้ว คือ การเคลื่อนไหวของกลุ่มกับการเคลื่อนไหวของเอกชน การเคลื่อนไหวของกลุ่มตามที่เราเข้าใจหมายถึงการเคลื่อนย้ายหรือการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของกลุ่มสังคมในระบบการจัดลำดับสังคม ซึ่งมีผลทำให้โครงสร้างของระบบนั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างสมบูรณ์ ตรงกันข้ามกับการเคลื่อนไหวของเอกชนแสดงถึงการเคลื่อนย้ายหรือการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเอกชนภายในระบบการจัดลำดับสังคม ซึ่งมีได้ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบนั้นในทางใด (ตามความหมายของเรา ครอบครัวยุคใหม่และชาตวรรณะ (caste) แต่ละรายถือว่าเป็น “เอกชน” และไม่ใช่ “กลุ่มสังคม”) เมื่อตำแหน่งทางสังคม (และสถานภาพที่เกี่ยวข้องเนื่องอยู่กับตำแหน่งนั้น) ของกลุ่มสังคมหรือเอกชนเปลี่ยนไปในทางที่สูงขึ้นหรือต่ำลงในระบบสูงต่ำของสถานภาพ เรากล่าวว่ามี “การเคลื่อนไหวตามแนวตั้ง” (vertical mobility) การเคลื่อนไหวตามแนวตั้งที่ทำให้สถานภาพสูงขึ้นเรียกว่า “การเคลื่อนไหวตามทางขึ้น” (upward mobility) และการเคลื่อนไหวตามแนวตั้งที่ทำให้สถานภาพต่ำลงเรียกว่า “การเคลื่อนไหวตามทางลง” (downward mobility) ในอีกทางหนึ่งเมื่อตำแหน่งทางสังคม (และสถานภาพที่เกี่ยวข้องเนื่องอยู่กับตำแหน่งนั้น) ของกลุ่มสังคมหรือเอกชนเปลี่ยนแปลงไปบนพื้นที่ราบ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงที่มีได้ทำให้กลุ่มหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องสูงขึ้นหรือต่ำลงบนบันไดของสถานภาพ เรากล่าวว่ามี “การเคลื่อนไหวตามแนวนอน” (horizontal mobility) เกิดขึ้น ในทรรศนะของเราการเคลื่อนไหวทั้งตามแนวตั้งและแนวนอนอาจจะเกิดขึ้นได้กับกลุ่มสังคมเช่นเดียวกับเอกชน

แนวความคิดในเรื่อง “กลุ่มสังคม” ซึ่งเราอภิปรายถึงในเชิงของการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น มีความหมายไม่เฉพาะแต่กลุ่มครอบครัวซึ่งอาจจะเลื่อนขึ้นหรือเลื่อนลงบนบันไดแห่งสถานภาพโดยไม่มีผลทำให้โครงสร้างของสังคมเปลี่ยนแปลงไปเลยเท่านั้น แต่กลุ่มสังคมมีความหมายกว้างขวางกว่าครอบครัวของเอกชนในสังคมมากนัก ทั้งนี้ไม่ว่าจำนวนสมาชิกในครอบครัวจะมีอยู่มากมายเท่าใดก็ตาม กลุ่มสังคมจะต้องเป็นปรากฏการณ์

ทางสังคมซึ่งแสดงออกถึงการตระหนักในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือสถานการณ์ร่วมกันของหมู่ชนและเป็นหมู่ชนที่มีความผูกพันต่อกัน *ตามหลักเหตุผล* ตัวอย่างของการตระหนักร่วมกันที่ควรแก่การอ้างถึงในที่นี้ได้แก่ปรากฏการณ์ของ *ชาวยุโรป* ในญี่ปุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มสังคมที่ก่อตั้งขึ้นมาจากหมู่ชาวนา (peasant) โดยได้รับสถานภาพร่วมและตำแหน่งทางสังคมเป็นกลุ่มต่างหากจากกลุ่มอื่นในสมัยของการตื่นนระหว่างขุนศึกโทรากับขุนศึกโยริโตโม (ค.ศ. 1160--1192) ผลจากการเปลี่ยนแปลงด้านสถานภาพและตำแหน่งทางสังคมของกลุ่มนี้ (จากชนชั้นชาวนาขึ้นไปเป็นชนชั้นชาวยุโรป) ทำให้โครงสร้างของสังคมญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยเป็นอยู่แต่เดิม นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างทำนองเดียวกันนี้อีกในตอนปลายสมัยโตกุกาวา (ค.ศ. 1644—1911) เมื่อ *โตเมียว* (ขุนศึกเจ้าของที่ดิน) และสมุนชาวยุโรปของเขา (ซึ่งต่างก็มีสถานภาพเป็นกลุ่มสังคมโดยเอกเทศเพราะมีการตระหนักถึงกลุ่มของตัวเองซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะ) ต่างก็สะสมสถานภาพเดิมของตนแล้วรวมตัวเข้ากับคนอาชีพค้าขายและอาชีพราชการ ซึ่งเป็นอาชีพใหม่และร่วมก่อตั้งชนชั้นใหม่ขึ้นในสังคมญี่ปุ่น คือ ชนชั้นพ่อค้า—อุตสาหกรรม กับชนชั้นข้าราชการ การเคลื่อนไหวทางสังคมลักษณะนี้ทำให้โครงสร้างของสังคมญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไปอีกราวหนึ่ง

การเคลื่อนไหวของเอกชน ไม่ว่าจะเป็นอย่างรวดเร็วและมีปริมาณมากเพียงใดก็ตามจะไม่อาจทำให้โครงสร้างของระบบสังคมเปลี่ยน แม้ว่าการเคลื่อนไหวประเภทนี้อาจทำให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก*ภายในกรอบ*ของโครงสร้างก็ตาม ท้ายเหตุนี้การเคลื่อนไหวทางสังคมของเอกชนจึงนำมาเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางด้านปริมาณ (quantitative change) และไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพ (qualitative change) ได้ แต่ในทางกลับกัน โดยที่การเคลื่อนไหวของกลุ่มเป็นการทำให้โครงสร้างของสังคมเปลี่ยน ฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้จึงจัดว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในคุณภาพ

เพื่อที่จะย้ถึงความหมายของแนวคิดเกี่ยวกับ “การเคลื่อนไหวของกลุ่ม” เราจำเป็นต้องกล่าวอีกครั้งหนึ่งว่า การเคลื่อนไหวประเภทนี้จะเรียกว่าเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อการเปลี่ยนหรือย้ายตำแหน่งของกลุ่มสังคมมีผลกระทบต่อโครงสร้างของสังคมถึงขั้นที่ทำให้โครงสร้างมีการไหวตัวและปรับตัวเองเสียใหม่โดยสิ้นเชิงแล้วเท่านั้น

โดยนัยดังกล่าว เราจึงไม่อาจถือได้ว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมเช่นที่ปรากฏอยู่ในระบบชาตวรรณะ (caste system) ของอินเดีย เป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่ม ถึงแม้จะมีความจริงอยู่ว่ากลุ่มชาตวรรณะเลื่อนตำแหน่งของตัวเองขึ้นลงอยู่เสมอบนมาตราของการแบ่งทางสังคมตามพิธีกรรม⁵ หากแต่ว่าการเลื่อนดังกล่าวนี้กลับเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้โครงสร้างที่มีอยู่แล้วคงอยู่ต่อไปและมีความมั่นคงยิ่งขึ้น และหาได้ทำหน้าที่ในค้ำยันเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแต่ประการใดไม่ เนื่องจากนิยามของเราเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของกลุ่มมีอยู่ตั้งอธิบายไว้⁶ เราจึงจำต้องมีทฤษฎะที่แตกต่างไปจากทฤษฎะของศาสตราจารย์ศรีนิวัส⁶

III.

ถึงตอนนี้เห็นว่าเราได้ให้อธิบายถึงความหมายของแนวคิดและเป้าหมายของเราไว้เพียงพอแล้ว ต่อไปเราจะเสนอลักษณะของการเคลื่อนไหวของกลุ่มในสังคมญี่ปุ่นและลักษณะของการเคลื่อนไหวของเอกชนในสังคมจีน เราจะแสดงตัวอย่างประกอบโดยถือการวิเคราะห์ของศาสตราจารย์นอร์แมน เจค็อบส์ เป็นบันทึกฐาน หลังจากนั้นเราจะค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างการเคลื่อนไหวทั้งสองประเภทนี้กับการพัฒนาเศรษฐกิจอันแตกต่างกันตามแบบของญี่ปุ่นและจีน

งานวิเคราะห์การจัดลำดับสังคมหรือการแบ่งทางสังคมของเจค็อบส์ มีวิธีการเช่นเดียวกับวิธีของแม็กซ์ เวเบอร์ คือในขณะที่ เจค็อบส์ ชี้ให้เห็นว่า “การศึกษาการจัดลำดับทางสังคมต้องกระทำโดยวิธีอุปนัยเกี่ยวกับชนชั้น” และอธิบายต่อไปว่า “ชนชั้นประกอบขึ้นด้วยองค์ประกอบทางสังคมที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน” เขาก็เห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องแยกชนชั้นออกจากสถานภาพ (คำว่า “สถานภาพ” เขาอธิบายว่าหมายถึงสถานภาพ “ร่วม”...corporate status) เจค็อบส์ให้คำจำกัดความของ “กลุ่มชนที่มีสถานภาพร่วม” ว่าหมายถึงกลุ่มสังคมใด ๆ ที่ “โดยอิสระจากการควบคุมของภายนอกได้

⁵ E. Ernest Bergel, *Social Stratification*, (New York : McGraw-Hill Book Company, Inc., 1962), pp. 307-8.

⁶ M.N. Srinivas, *Caste in Modern India and Other Essays*, (Bombay : Asia Publishing House, 1962), p. 58.

กำหนดสิทธิและเสรีภาพในทางปฏิบัติให้แก่ตัวเอง และจัดระเบียบหรือวางวินัยและองค์ประกอบของสมาชิกในกลุ่มของตัว และบุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่นยอมรับสิทธิทั้งหลายดังกล่าวนี้ว่าเป็นสิทธิพิเศษที่มีอยู่โดยชอบธรรม⁷

อนุสนธิจากคำอธิบายของ ศาสตราจารย์เจค็อบส์⁸ ระบบการจัดลำดับสังคมของญี่ปุ่นกับของจีนเป็นระบบที่แตกต่างกันอย่างเด่นชัดและแตกต่างกันตลอดมา ในจีนการวัดความสูงต่ำหรือการแบ่งกันทางสังคมขึ้นอยู่กับการสนับนุนฐาน *เป็นการล่วงหน้า* ว่าบทบาททางสังคมบางบทบาทเป็นบทบาทที่ *มีเกียรติ* และบทบาทอื่น *ไม่มีเกียรติ* ผู้ที่จะดำเนินบทบาทที่มีเกียรติในสังคมได้จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติหรือคุณธรรมที่จะเป็นผู้นำ แต่บทบาทที่ไม่มีเกียรติเป็นบทบาทของผู้ไม่มีคุณสมบัติในการนำ และจำต้องตาม *หลัง* เพื่อที่จะคงไว้ซึ่งความ *สามัคคี* ในสังคม ผู้มีคุณสมบัติในการนำได้แก่ปัญญาชนซึ่งเป็นผู้มีค่าในสังคมและถือกันว่าอยู่ในตำแหน่งเหนือกว่าในทางศีลธรรม (และสังคม) ในทางตรงกันข้ามผู้ไม่มีคุณสมบัติในการนำได้แก่ผู้ที่ขาดความเป็นปัญญาชนและขาดคุณค่า และถือกันว่าอยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่าในทางศีลธรรมจึงได้รับการคาดหวังจากสังคมให้เป็นผู้ตาม

พิจารณาจากแง่ของการวิเคราะห์การรวมกันเข้าเป็นชนชั้น ลักษณะสำคัญของระบบการจัดลำดับสังคมจีนอยู่ที่ *ชนชั้นร่วม* (corporate classes) สองชนชั้นซึ่งมีความแตกต่างกันในชั้นมูลฐาน ชนชั้นร่วมสองชั้นนี้เป็นรากเง้าของระบบอำนาจและกลไกทางการเมืองของจีนตลอดมาในประวัติศาสตร์ ในจีนเก่าชนชั้นร่วมสองชั้นนี้ประกอบขึ้นด้วยส่วนสำคัญสองส่วน คือ ปราชญ์ตามทางประเพณี (literati) และชาวนา ปราชญ์ คือ ผู้รู้ในลัทธิขงจื้อซึ่งเป็นผู้รู้วิถีของสังคม ปราชญ์ผูกขาดอาชีพมูลฐาน คือการเป็นผู้นำและครอบครองตำแหน่งสุดยอดในสังคมอยู่โดยวิถีที่ชอบธรรม ที่อยู่เบื้องล่างของปราชญ์ตามระบบสถานภาพก็ได้แก่กษัตริย์หรือสามัญชน ซึ่งดำเนินอาชีพที่ไม่ได้เปรียบแต่เป็นอาชีพมูลฐานอีกอาชีพหนึ่งคือ อาชีพเกษตรกรรม ผลประโยชน์ทางอาชีพชั้นมูลฐานทั้งสองนี้เป็นที่ตั้งของชนชั้นร่วมที่แตกต่างกัน และแต่ละชนชั้นก็มีผลประโยชน์ประเภทอื่นรวมผนวกเข้ามาด้วย เช่น เจ้าของ

⁷ Jacobs, *op.cit.*, pp. 18-19.

⁸ *Ibid.*, pp. 132-148.

ที่ดินและช่างฝีมือ เป็นต้น เจ้าของที่ดินมีสถานภาพเทียบได้กับสถานภาพของพวกปราชญ์ในแง่ของบทบาท (role) คนเหล่านี้เป็นข้าราชการส่วนภูมิภาค อันได้แก่ขุนนางนั่นเอง ในทำนองเดียวกัน ช่างและพ่อค้าก็มีสถานภาพผนวกเข้าได้กับชาวนา ในฐานะที่เป็นชนชั้นร่วมพวกปราชญ์และพวกที่มีผลประโยชน์อย่างอื่นแต่ผนวกเข้าได้กับปราชญ์เป็น "กลุ่มอภิชน" มีความแตกต่างอย่างใหญ่หลวงจากชนชั้นร่วมของพวกชาวนา ศาสตราจารย์เจ็ค็อปส์อธิบายการจัดลำดับสังคมของจีนซึ่งประกอบขึ้นด้วยคนสองชั้นร่วมกันนี้อย่างแจ่มแจ้ง โดยกล่าวว่า

... ระบบสังคมนี้จะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดในเมื่อบทบาทของชนชั้นร่วมที่อยู่ในตำแหน่งได้เปรียบเป็นบทบาทที่ดำเนินโดยบุคคลคนเดียวกันที่มีผลประโยชน์หลายอย่าง (ตัวอย่างเช่นในกรณีที่ข้าราชการส่วนภูมิภาคเป็นเจ้าของที่ดิน เป็นผู้ให้กู้เงิน เป็นตำรวจ และเป็นผู้ประกอบกิจการในการลงทุนและอื่นๆ ไปด้วยในตัว) และเมื่อบทบาทของชนชั้นร่วมที่อยู่ในตำแหน่งที่ไม่ได้เปรียบเป็นบทบาทของเกษตรกรรม (หรือแม้จะเป็นผู้มีได้มีผลประโยชน์ในอาชีพมูลฐานนี้แต่เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องและมีความปรารถนาที่จะกลับไปสู่อินดิน) แต่ระบบนี้ก็ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพพอเพียงโดยวิธีการผนวกหรือเทียบสถานภาพของอาชีพต่างๆ เข้ากับชนชั้นใดชั้นหนึ่งในสองชนชั้นที่มีอยู่ตามทางประเพณีนี้ ... กล่าวคือชนชั้นที่ได้เปรียบและมีหน้าที่ปกป้องและได้สิทธิครอบครองตำแหน่งสูงสุดในระบบสถานภาพฝ่ายหนึ่งกับชนชั้นที่ครองฐานของระบบ และต้องทนต่อการเสียเปรียบในสังคมอีกฝ่ายหนึ่ง⁹

ในระยะเริ่มต้นของศตวรรษนี้ เมื่อพรรคจีนคณะชาติ (ก๊กมินตั๋ง) เข้ายึดอำนาจปกครองจากพวกเจ้า พรรคจีนคณะชาติได้ปลี่ยนสถาปนาตามประเพณีเดิมหลายอย่างรวมทั้งการสอบไล่เพื่อบรรจุนักปราชญ์เข้ารับราชการตามประเพณีเดิม ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง ถ้ามองอย่างผิวเผินสถานการณ์ดังกล่าวนี้อาจทำให้เข้าใจได้ว่า ระบบการจัดลำดับสังคมของจีนตามแบบเดิมได้ถูกล้มล้างไปแล้ว แต่โดยแท้จริงแล้วระบบสองชนชั้นหาได้สลายตัวไปแต่ประการใดไม่ สังคมจีนภายใต้การปกครองของพรรคก๊กมินตั๋งยังคงมีลักษณะสำคัญอยู่ที่การ

⁹ *Ibid.*, p. 140.

แบ่งระหว่างชนชั้นร่วมชั้นรากเง่าสองชนชั้น อยู่เช่นเดิม เว้นเสียแต่ว่าหลังจากก็มึนตึ๊งได้
เปลี่ยนการปกครองแล้ว กลุ่มอภิชนมิได้ประกอบด้วยปราชญ์ขงจื้อเหมือนแต่ก่อนเท่านั้น
เพราะสมาชิกภาพในกลุ่มอภิชนได้ถูกแทนที่โดยคนของพรรคคณะชาติซึ่งครอบครองตำแหน่ง
และทำหน้าที่ทางสังคม *เท่านั้นเอง* ด้วยผู้ที่พวกเขาได้เข้ามาแทน คือปราชญ์และผู้มีสถานภาพ
ร่วมกับปราชญ์ทั้งหลาย ซึ่งถูกปลดออกไป

ต่อมาเมื่อพรรคคอมมิวนิสต์ได้เข้าครอบครองอำนาจ กลุ่มอภิชนก็ได้มีการเปลี่ยนแปลง
แปลงในค่านองค์ประกอบอีกครั้งหนึ่งและแม้ว่าจะมีการโฆษณากันไปเป็นอย่างอื่น ระบบการ
จัดลำดับสังคมของจีนคอมมิวนิสต์ในทุกวันนี้ก็ยังคงเป็นระบบสองชนชั้นอยู่ตามเดิม กล่าวคือ
มีกลุ่มอภิชนควบคุมอำนาจและครอบครองตำแหน่งสุดยอดและมีกลุ่มกรรมกรชีพ (ซึ่งมีลักษณะ
เทียบได้กับชาวนาแต่เดิม) รั้งตำแหน่งต่ำสุดของสังคม การโฆษณาของพรรคคอมมิวนิสต์ใน
เรื่องความสำคัญทางสถานภาพของผู้ปลื้แรงงานให้แก่ประชาชน . . . กระตุกสันหลังของสังคม
และในเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมกันหมดของอาชีพแต่ละอาชีพเป็นสิ่งที่อาจจะพิสูจน์ให้เห็น
ว่าตรงกันข้ามกับความเป็นจริงได้โดยง่าย ถ้าเราเพียงแต่จะตั้งคำถามว่า กรรมกรจีนได้รับ
สถานภาพทางสังคมมาจากไหน จากคำขวัญของคอมมิวนิสต์ที่เน้นหนักในด้านความสำคัญ
ของบทบาทและสถานภาพของกรรมกรหรือว่าจากเอกลักษณ์ที่แท้จริงของผู้เป็นกรรมกรเอง
ซึ่งจำเป็นจะต้องเป็นคนละอย่างกับสหายของเขาที่มีส่วนได้เสียร่วมอยู่ในพรรคคอมมิวนิสต์ เรา
ก็จะเข้าใจได้แจ่มแจ้งว่าระบบการจัดลำดับสังคมของจีนแบบที่แบ่งเป็นสองชนชั้น ร่วมตาม
ประเพณีนั้นยังคงสภาพอยู่ตามเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

เป็นความจริงอย่างไม่ต้องสงสัยเลยว่า กรรมกรอุตสาหกรรมในจีนคอมมิวนิสต์
ทุกวันนี้ ได้สร้างผลประโยชน์ทางอาชีพอย่างใหม่ขึ้นแต่ก็เป็นที่น่าอนว่าในค่านสถานภาพทาง
สังคมนั้น กรรมกรเทียบได้กับหรือผนวกเข้าได้กับชนชั้นซึ่งเป็นผู้ประกอบอาชีพมูลฐาน คือ
ชนชั้นชาวนานั้นเอง ความแตกต่างด้านชนชั้นร่วมระหว่างสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์กับ
ราษฎรผู้ประกอบแรงงานสามัญของสาธารณรัฐประชาชนจีนในปัจจุบันเตือนให้เรารำลึกถึง
สถานการณ์ในจีนเก่าสมัยที่ทหารของจักรพรรดิ ซึ่งแม้จะมีปริมาณเคลื่อนไหวตามแนวอน
มากอยู่ตลอดเวลา แต่กลับได้รับสถานภาพทางสังคมจากเอกลักษณ์ดั้งเดิมของตัว คือความ
เป็นชาวนาหรือลูกชาวนามากกว่าที่จะได้จากการเป็นสมาชิกในกองทัพของจักรพรรดิ

เป็นที่เห็นได้ชัดเจนว่า ภายในระบบการจัดระดับสังคมของจีนซึ่งประกอบด้วยชนชั้นร่วมชนชั้นมูลฐานสองชนชั้นนั้น การเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นการเคลื่อนไหวของเอกชน และไม่ว่าอัตราหรือปริมาณการเคลื่อนไหวทางสังคมจะมีมากน้อยแค่ไหน การเคลื่อนไหวทางสังคมของจีนจะมีขึ้นได้ก็เฉพาะแต่ภายในวงจำกัดของพรหมแดนของชนชั้นร่วมสองชนชั้นที่มีอยู่นั่นเอง เนื่องมาจากการที่สังคมจีนมีการเคลื่อนไหวทางสังคมประเภทนี้ การเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นแก่ระบบการเลื่อนสถานภาพของจีนในช่วงเวลาที่จีนมีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีขนาดใหญ่ จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบ “ปริมาณ” และไม่ใช่แบบ “คุณภาพ” ในประเทศจีนทั้งภายใต้การปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์และพรรคคณะชาติ ไม่เคยปรากฏว่ามีสมาชิกส่วนใดของสังคมที่เคยก่อตัวขึ้นใหม่และกำหนดว่าตัวเองเป็นชนชั้นร่วมที่มีสถานภาพโดยชอบธรรมและเป็นอิสระจากการควบคุมของกลุ่มภายนอก และสังคมโดยรวมจะต้องยอมรับว่าชนชั้นของตัวมีสถานภาพทางสังคมต่างหากจากชนชั้นร่วมทั้งสองที่มีอยู่แล้วแต่เดิม

ข้อสังเกตในเชิงประวัติศาสตร์ดังนี้น่าจะเป็นข้อพิสูจน์ได้แน่นอนว่าระบบสังคมจีนทำงานหรือทำหน้าที่ในลักษณะที่ไม่เปิดโอกาสให้มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มและการเปลี่ยนแปลงในคุณภาพของสังคมเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ถ้าเรายอมรับในหลักการที่ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจตามครรลองของทุนนิยมสมัยใหม่จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีชนชั้นร่วมของพ่อค้าและอุตสาหกรรมอยู่ในระบบสังคม (ชนชั้นร่วมนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมหรือ “การเปลี่ยนแปลงในคุณภาพ” เท่านั้น) เราก็จะเข้าใจได้ทันทีถึงสาเหตุที่ประเทศจีนมิได้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจตามแบบทุนนิยมสมัยใหม่ ข้อโต้แย้งของเราขึ้นอยู่กับว่า เนื่องจากจีนมิได้อำนวยให้มีการเคลื่อนไหวทางสังคมในแบบการเคลื่อนไหวของกลุ่ม จีนจึงไม่สามารถพัฒนาและไม่พัฒนาไปตามวิถีทางนั้น

ในทางตรงข้ามกับจีน การจัดลำดับสังคมของญี่ปุ่นมีลักษณะสำคัญอยู่ที่ *ความไม่มั่นคงถาวร* ของระบบสถานภาพ ในสังคมญี่ปุ่น ไม่มีการสันนิษฐานล่วงหน้าว่าผลประโยชน์ของอาชีพใดจะต้องเป็นผลประโยชน์ที่อยู่ในตำแหน่งอันได้เปรียบและมีสถานภาพพิเศษตายตัว แตกต่างและเห็นผลประโยชน์ของอาชีพอื่น ด้วยเหตุนี้ ในสังคมญี่ปุ่นจึงมีปรากฏการณ์เกี่ยวกับการ

เปลี่ยนแปลงทั้งสถานภาพและบทบาททางสังคมอยู่ตลอดเวลาและเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดยั้ง เปลี่ยนแล้วเปลี่ยนอีก ในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงนี้ผลประโยชน์ของอาชีพใหม่ๆ ก็เผยตัวขึ้นมาและกำหนดสถานภาพร่วมของตัวเองขึ้นโดยเป็นอิสระจากชนชั้นอื่นและก็เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายในระบบสังคม การแบ่งทางสังคมในญี่ปุ่นนั้นต่างกับในจีนด้วยเหตุที่ว่าในสังคมญี่ปุ่น บทบาทของอาชีพแต่ละบทบาทเป็นบทบาทที่มีเกียรติ ถึงแม้แต่ละบทบาทจะไม่ได้เปรียบในสังคมเท่าเทียมกันก็ตาม ไม่มีอาชีพใด ๆ ที่ด้อยกว่า *แต่ดั้งเดิม* ว่าเป็นอาชีพชั้นมูลฐานเพราะเป็นอาชีพที่มีความสำคัญต่อการคงอยู่ของสังคม และผลประโยชน์อื่น ๆ จะต้องยอมโอนอ่อนให้แก่อาชีพนั้นทั้งหมด บทบาทของอาชีพแต่ละบทบาทที่มีอยู่ในแต่ละกาลสมัยรวมทั้งศักดิ์ศรีของบทบาทนั้นๆ ในแต่ละหน่วยแห่งการแบ่งงานเป็นสิ่งที่มี ความสัมพันธ์อยู่กับโครงสร้างของอำนาจ การทำหน้าที่เชื่อมโยงกันระหว่างโครงสร้างของอำนาจและศักดิ์ศรีของผลประโยชน์ด้านอาชีพแต่ละอย่างเช่นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความแตกต่างระหว่างชนชั้นและความแตกต่างที่เนื่องมาจากปัจจัยในการวัดทางสังคมดังกล่าวนี้ เป็นเครื่องหมายของระบบการจัตระดับของสังคมญี่ปุ่นในแต่ละยุค ในทุกยุคระบบการจัตลำดับชั้นในสังคมญี่ปุ่นมีลักษณะสำคัญอยู่ที่การพยายามอย่างไม่หยุดยั้งของกลุ่มผลประโยชน์ *ทุกฝ่าย* ที่จะเพิ่มศักดิ์ศรีของตัวเองและตีค่าบทบาทของตัวเองว่าเป็นศักดิ์ศรีและสถานภาพที่สังคมจะต้องรับรู้ ในญี่ปุ่นไม่มีระบบการจัตลำดับชั้นในสังคมตามอุดมคติใด ๆ ที่ถือกันว่ามีอายุยั่งยืนเหนือผลประโยชน์อื่น ๆ ชนชั้นที่ได้เปรียบพยายามอยู่ตลอดเวลาที่จะรักษาสถานภาพเดิมโดยการปฏิบัติต่อชนชั้นที่ไม่ได้เปรียบอย่างรุนแรง และโดยแยกตัวเองให้แตกต่างออกไปจากชนชั้นที่ไม่ได้เปรียบทั้งในแบบอย่างของการดำรงชีวิตและบริโภค (style of life and style of consumption) ในขณะที่เดียวกันชนชั้นที่ไม่ได้เปรียบก็พยายามอยู่อย่างไม่หยุดยั้งและโดยไม่บิตบังที่จะชักขึ้นกฎเกณฑ์ในการแบ่งแยกกันชนชั้นซึ่งชนชั้นอื่นได้วางไว้อย่างหนาแน่น ทั้งนี้เพื่อที่จะปรับปรุงตำแหน่งและสถานภาพที่เสียเปรียบของตนบนชั้นบันไดของสังคม

เนื่องจากระบบการจัตลำดับทางสังคมของญี่ปุ่น มีกฎเกณฑ์ในการวัดและแบ่งทางสังคมประเภทนี้ ระบบการจัตลำดับทางสังคมของญี่ปุ่นจึงแสดงให้เห็นได้อยู่ตลอดเวลาถึงความไม่มั่นคงถาวรของระบบ การเปลี่ยนแล้วเปลี่ยนอีกในด้านบทบาทและสถานภาพ ปรากฏมีมาตั้งแต่สมัยต้นของประวัติศาสตร์ คือในยุคไท่ควา-ไทโซ (ค.ศ. 645-866) เมื่อราชสำนัก

ของจักรพรรดิได้ใช้ความพยายามที่จะสถาปนาระบบชนชั้นที่มีลักษณะตายตัวตามแบบของ
 สังคมจีนโดยให้อาชีพแต่ละประเภทอยู่ในสถานสูงต่ำเป็นการแน่นอนไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลง
 ในระบบตามอุดมคติแบบนี้ ราชวงศ์ และขุนนาง ข้าราชการบริพารของจักรพรรดิจะทำรง
 ตำแหน่งทางสังคมสูงสุดในฐานะเป็นชนชั้นที่ได้เปรียบ ถัดจากระดับสูงสุดจะเป็นชนชั้นที่ไม่
 ได้เปรียบในสังคม คือ ชาวนาเจ้าของที่ดิน ซึ่งจะเป็นผู้เสียภาษีอากรให้กับจักรพรรดิและอยู่
 ภายใต้บังคับของกฎหมายเกณฑ์ทหารและเกณฑ์แรงงาน ต่อจากชนชั้นนี้ลงไปจะเป็นชนชั้น
 ที่ครอบครองตำแหน่งรองท้ายของสังคมคือ ชนชั้นทาส แต่ถึงแม้ทางราชสำนักจะพยายาม
 อย่างเต็มที่ที่จะจัดระบบลำดับชั้นของสังคมขึ้นตามวิธีนี้ แต่วิธีการเช่นนี้ก็ทำได้คงทนถาวรอยู่
 นานไม่ และก็เริ่มคลอนแคลนลงหลังจากที่เวลาได้ผ่านไปเพียงเล็กน้อย เนื่องมาจากการที่
 เจ้าของที่ดินเริ่มมีอำนาจขึ้นและค่อย ๆ ทำหายอำนาจของจักรพรรดิด้วยการไม่ยอมเสียภาษี
 อากร นอกจากนี้ยังประกาศตัวเองเป็นอิสระไม่ยอมให้ราชสำนักมามีอำนาจเหนือที่ดินของ
 ตนด้วย ปราวกฎการณ์สำคัญที่สุดก็คือการก่อตั้งตระกูลชั้นในหมู่ชนที่เคยมีส่วนช่วย
 จักรพรรดิโค่นล้มการรบระหว่างปี ค.ศ. 671 ถึง 672 ตระกูลที่นักรบพากันก่อตั้งขึ้นเหล่านี้
 มีลักษณะที่กำหนดให้ลูกหลานสืบเชื้อสายในทางสถานภาพและตำแหน่งต่อจากบรรพบุรุษของ
 ตนได้ ในทางสังคมวิทยานักรบเหล่านี้จึงเป็นผู้ก่อกำเนิดชนชั้นใหม่ขึ้นและเป็นชนชั้นซึ่งแสดง
 ออกถึงความมีสถานภาพร่วมในหมู่สมาชิกและครอบครองตำแหน่งทางสังคมต่างหาก จากชน
 ชั้นที่จักรพรรดิต้องการจะให้มันขึ้นตามแบบจีน ในไม่ช้าชนชั้นใหม่นี้ก็นำจุดจบมาสู่ระบบการ
 จัดลำดับทางสังคมตามกฎหมายในยุคไทควา—ไทโซ ซึ่งราชสำนักวางผังเอาไว้ ในช่วงเวลา
 เดียวกันหาว่าเป็นจำนวนมากก็พากันปลดปล่อยตัวเองจากการปกครองอย่างเข้มงวดรุนแรงของ
 นายทาส คือราชสำนักโดยการหนีไปร่วมกับเจ้าของที่ดิน ซึ่งกำลังแข็งแรงแรงขึ้นทุกวัน ยุค
 ไทควา—ไทโซ จึงสิ้นสุดลงโดยสมบูรณ์ ในเมื่อจักรพรรดิไม่อาจบังคับบัญชาเจ้าของที่ดินได้อีก
 ต่อไป ในที่สุดเจ้าของที่ดินก็สถาปนาตนเองขึ้นเป็นขุนศึกและมีสถานภาพร่วมกลายเป็นชนชั้น
 อิสระโดยแท้จริง ความล้มเหลวในยุคไทควา—ไทโซ ที่จะก่อตั้งระบบการจัดลำดับทางสังคม
 ของสถานภาพที่มีลักษณะแน่นอนตายตัวแบบจีน นับว่าได้ถึงที่สุด ในเมื่อโครงสร้างสังคมอันนี้
 สลายตัวลงและโครงสร้างใหม่ก่อรูปขึ้นมาแทนที่ โครงสร้างการจัดลำดับทางสังคมใหม่ของ
 ญี่ปุ่นในสมัยต่อมาจึงประกอบด้วย ราชวงศ์และขุนนาง ข้าราชการบริพารของจักรพรรดิ ขุนศึกเจ้า

ของที่ดินในชนบท และขุนนางชั้นรองซึ่งอยู่ใต้อาณัติของขุนศึกเจ้าของที่ดิน (คือ จุฉิม^๕ หรือขุนนางซึ่งทำหน้าที่อยู่เป็นประจำในที่ดินของขุนศึก และ จิซุ หรือขุนนางฝ่ายปกครองและคุ้มกัน) โครงสร้างใหม่นี้แตกต่างจากโครงสร้างเก่าของระบบจัดลำดับทางสังคมในยุคไทควว-ไทโฮ โดยนัยสำคัญ คือ โครงสร้างอันนี้จัดสถานภาพและลำดับของราชวงศ์และขุนนางข้าราชการบริหารของจักรพรรดิให้เท่าเทียมกันกับและไม่สูงกว่าขุนศึกเจ้าของที่ดินในชนบท บรรดาขุนศึกเจ้าของที่ดินเหล่านี้ซึ่งรวมถึงตระกูลฟูจิوارา ต่างก็ได้รับสถานภาพร่วมโดยมีอิสระและเป็นที่ยอมรับของสังคมและอยู่ในตำแหน่งต่างหากจากชนชั้นเองกลุ่มจักรพรรดิ แม้ว่าจะมีสถานภาพร่วมกันอยู่ก็ตาม ชนชั้นที่อยู่ภายใต้ชนชั้นร่วมทั้งสองก็ได้แก่ชนชั้นชาวนาซึ่งในขณะเดียวกันก็เป็นทหารด้วย

โครงสร้างทางสังคมใหม่นี้ มีลักษณะแตกต่างจากโครงสร้างเดิมอยู่หลายประการ แม้ว่าชนชั้นจักรพรรดิจะยังคงครองตำแหน่งสูงสุดในสังคม แต่ชนชั้นนี้ได้ผูกขาดตำแหน่งนี้ในระบบการจัดลำดับทางสังคมแต่ประการใดไม่เพราะชนชั้นจักรพรรดิต้องแบ่งเนื้อที่ในตำแหน่งได้เปรียบทางสังคม ให้แก่ชนชั้นเจ้าของที่ดินซึ่งเปลี่ยนฐานะเป็นขุนศึกไปแล้วด้วย ภายใต้ชนชั้นร่วมทั้งสองนี้เป็นชนชั้นของชาวนา—นักรบ ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยที่เคยเป็นทาสแล้วหนีจากสถานภาพของชนชั้นร่วมภายใต้อาณัติของนายทาส คือ ชนชั้นจักรพรรดิไปสู่อิสระภาพ เมื่อกาลเวลาล่วงเลยไป ชาวนาและนักรบก็แยกตัวเองออกจากกันและเปลี่ยนสถานภาพไปเป็นชนชั้นใหม่อีกสองชั้น ได้แก่ชนชั้นชาวนาและชนชั้นนักรบ แต่ละชนชั้นก็มีสถานภาพร่วมทางสังคมอย่างใหม่ กล่าวคือ ชาวนาที่เป็นนักรบไปด้วยพร้อมๆ กันต่างพากันละทิ้งอาชีพทางเกษตรกรรม และใช้กำลังทหารของตัวบีบบังคับเพื่อนชาวนาพวกที่ไม่เป็นนักรบให้ลงไปสู่ตำแหน่งของชนชั้นชาวนาที่แท้จริง ให้มีหน้าที่ทำนาหาประโยชน์ให้แก่ขุนศึกเจ้าของที่ดิน (ไทเมียว) ในที่สุดชาวนาจึงอยู่ในลักษณะหรือสถานภาพกึ่งทาสกึ่งไท (serf) ในสมัยนี้เองที่ระบบฟิวคัล (feudalism) ได้วิวัฒนาการขึ้นเป็นแบบหรือลักษณะของสังคมญี่ปุ่นสมัยกลาง¹⁰

ในบรรดาขุนศึกเจ้าของที่ดินซึ่งจัดเป็นชนชั้นร่วมที่ได้เลื่อนสถานภาพและอันกับขึ้นไปเทียบเท่ากับชนชั้นจักรพรรดินั้นจะต้องมีสมาชิกของตระกูลที่เข้มแข็งและรุ่งเรืองตระกูล

¹⁰ กล่าวโดยทั่วไปสมัยกลางของญี่ปุ่นตกอยู่ระหว่างเวลาตั้งแต่ยุค ไทควว-ไทโฮ จนถึงขบวนการของยุคโตกุกาวา คือ ค.ศ. 1868.

หนึ่งอยู่เสมอที่มีอำนาจควบคุมราชสำนักและดำเนินราชกิจของจักรพรรดิในพระนามขององค์จักรพรรดิเอง ขุนศึกเจ้าของที่ดินดังกล่าวนี้ต่อมาได้สัญญาว่า *โชกุน* และมีตำแหน่งเป็นผู้ปกครองในส่วนกลางอยู่ในพระนามของจักรพรรดิ ส่วนขุนศึกเจ้าของที่ดินตระกูลอื่น ๆ ก็มีความเกี่ยวข้องกับ *โชกุน* โดยมีความใกล้ชิดแตกต่างกันไปตามลำดับ *โชกุน* และขุนศึกเจ้าของที่ดินอื่น ๆ จึงดำรงตำแหน่งที่ได้เปรียบในระดับสูงสุดของสังคมเคียงข้างกันไปกับราชสำนักของจักรพรรดิ ชั้นอีกชั้นหนึ่งซึ่งมีฐานะเทียบได้หรือผนวกเข้าได้กับชนชั้นจักรพรรดิและขุนศึกเจ้าของที่ดิน คือ ชนชั้นสงฆ์ในศาสนาพุทธซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินระดับอาวุระและทำการรบอย่างเดียวกับชนชั้นขุนศึกเจ้าของที่ดินฝ่ายฆราวาส ในระดับที่ต่ำกว่าชนชั้นทั้งสองดังกล่าวลงมาเป็นระดับของบรรดาอัครวิณูของขุนศึก ซึ่งมีสถานภาพเป็นชนชั้นร่วมอีกชั้นหนึ่ง ในฐานะเป็นชนชั้นร่วมในสังคม อัครวิณูของขุนศึกได้รับอภิสิทธิ์ที่จะไม่ต้องทำงานในไร่นาและผลิตอาหารเพื่อบริโภค อัครวิณูได้รับผลตอบแทนเป็นส่วนแบ่งของข้าวจากนาของขุนศึกเจ้าของที่ดิน ซึ่งอัครวิณูรับใช้สำหรับเป็นปัจจัยในการยังชีพ ต่อจากชนชั้นอัครวิณูเป็นชนชั้นชาวนา ซึ่งมีฐานะแบบกึ่งทาสกึ่งไท และอยู่ในลำดับต่ำที่สุดของระบบการจัดลำดับทางสังคม ชาวนาเหล่านี้รวมกันเป็นชนชั้นที่เสียเปรียบในสังคมถูกบังคับให้ทำการเพาะปลูกในที่ดินของขุนศึกเจ้าของที่ดินโดยที่ตัวเองไม่ได้รับผลประโยชน์จากแรงงานของตัวเอง

ในยุคโตกุกาวา (ค.ศ. 1603—1868) *โชกุน* ซึ่งกุมอำนาจปกครองอยู่โดยพฤตินัยออกกฎหมายให้กำหนดชนชั้นเสียใหม่ให้เป็นการแน่นอนตายตัว ภายในระบบใหม่ตามอุดมคติของ *โชกุน* นี้ สังคมญี่ปุ่นจะประกอบด้วยชนสี่ชั้น คือ *ชิ—โน—โค—โซ* ซึ่งหมายถึงนักรบ ชาวนา ช่าง และพ่อค้า แต่ในระบบใหม่นี้ *โชกุน* ก็มีได้รวมฝ่ายผลประโยชน์หลายฝ่ายเข้าไว้ด้วย คือ สงฆ์ (ซึ่งผนวกเข้าเป็นชนชั้นร่วมกับขุนศึกเจ้าของที่ดิน) ราชวงศ์และขุนนางข้าราชการของจักรพรรดิและพวกจันฑาล¹¹ (*เฮตั่ว*) การที่ *โชกุน* พยายามจัดระบบชนชั้นในสังคมเสียใหม่และต้องการให้เป็นระบบที่มีลักษณะตายตัวดังกล่าวนี้ เนื่องจาก *โชกุน* ต้องการจะรักษาสถานภาพเดิมในสังคมไว้ให้ถาวรมั่นคงและไม่มีการเปลี่ยนแปลง *โชกุน* ต้องการให้ขุนศึกดำรงตำแหน่งได้เปรียบเป็นชนชั้นสูงสุดในสังคม มีชาวนาเป็นผู้ผลิตอาหารเลี้ยงและช่างกับพ่อค้า (ซึ่งเรียกกันว่าชนชั้น *โซ*) เป็นชนชั้นต่ำไม่ได้เปรียบในสังคม แม้กระนั้นก็ตามผลประโยชน์

¹¹ Outcast,

ในเอเชียพัฒนาอย่างดังก้าวหน้าต่างก็มีสถานภาพเป็นชนชั้นร่วมทั้งสิ้น ภายในเวลาไม่นานชนชั้นพ่อค้าก็เติบโตขึ้นมีอำนาจทางเศรษฐกิจและขยายอิทธิพลเหนือชนชั้นนักรบ ซึ่งตกเป็นลูกหนี้ของพ่อค้าอย่างมากมาย ปรากฏการณ์ที่ชนชั้นนักรบเสื่อมสถานภาพลงนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นโดยตรงถึงก้าวแรกแห่งอาวสานของระบบฟิวดัลในญี่ปุ่น ในช่วงสุดท้ายของระบบฟิวดัลขุนศึกเจ้าของที่ดินจำนวนไม่น้อยพากันรวมตัว (หรือรวมสถานภาพ) เข้ากับพ่อค้า และสร้างชนชั้นขึ้นใหม่อันได้แก่ชนชั้นพ่อค้า-อุตสาหกรรม ในทำนองเดียวกันเมื่อมีการก่อตั้งระบบราชการและกองทัพสมัยใหม่ขึ้น นักรบ *ซามูไร* จำนวนมากก็เข้ารับตำแหน่งในองค์การของรัฐทั้งทางฝ่ายพลเรือนและทหาร และก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางอาชีพอย่างใหม่ขึ้นในระบบการแบ่งงานอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ในทางตรงกันข้ามกับชนชั้นที่ได้เปรียบซึ่งประสานตัวเข้าด้วยกันเหล่านี้ คนอาชีพชาวนาซึ่งถูกกำหนดให้เป็นกสิกรเสรี (farmer) ในระบบการจัดลำดับทางสังคมยุคโตกุกวาว กลับตกไปสู่ตำแหน่งเสียเปรียบอีกครั้งหนึ่ง โดยผลของการบีบบังคับอย่างรุนแรงของกลุ่มสถานภาพใหม่ซึ่งเป็นฝ่ายได้เปรียบ กลุ่มชาวนา (peasant) จึงตกไปอยู่ลำดับต่ำสุดของสังคม และต้องถูกบังคับให้ทำนาในที่นาซึ่งตัวไม่ได้เป็นเจ้าของอีกครั้งหนึ่ง ในสายตาของพ่อค้าซึ่งใช้อำนาจเงินซื้อกรรมสิทธิ์เหนือที่ดิน ชาวนากลายเป็นแหล่งรายได้ที่มั่นคง เพราะชาวนาต้องจ่ายค่าเช่าที่ดินให้แก่เจ้าของที่ดิน ในแง่ของทางราชการก็เช่นกัน ปรากฏว่าชาวนาเป็นชุมทรัพย์ทางภาษีอากรที่สำคัญ ในทุกด้านชาวนาจึงเป็นชนชั้นที่ยืนอยู่บนขั้นที่ต่ำสุดของบันไดสังคม

การเจริญเติบโตของลัทธิอุตสาหกรรมสมัยใหม่ หรือทุนนิยมสมัยใหม่ในญี่ปุ่นหาใช่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญไม่ สังคมญี่ปุ่นมีส่วนประกอบของโครงสร้างมากหลายที่ทำหน้าที่สนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามทิศทางดังกล่าวนี้ ส่วนประกอบสำคัญของโครงสร้างอันหนึ่งซึ่งช่วยปูพื้นฐานให้ทุนนิยมสมัยใหม่ก่อกำเนิดขึ้นได้แก่ ลักษณะหรือประเภทของการเคลื่อนไหวทางสังคมของญี่ปุ่นเอง เราได้วิเคราะห์ให้เห็นแล้วถึงการเปลี่ยน (รูปและหน้าที่) ของโครงสร้างของระบบชนชั้นในยุคสำคัญ ๆ ในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นหลายยุค ปรากฏการณ์ที่เราศึกษาแสดงให้เห็นว่า . การเคลื่อนไหวของกลุ่มสังคมเป็นสิ่งที่มียุ่ตลอดเวลาในสังคมญี่ปุ่น การเคลื่อนไหวทางสังคมประเภทนี้ได้ทำให้โครงสร้างสังคมเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็น

การเปลี่ยนแปลงประเภทคุณภาพในที่สุดเมื่อความจำเป็นทางสังคมกำหนดให้การเปลี่ยนแปลงประเภทนี้ก็นำไปสู่การก่อกำเนิดทุนนิยมสมัยใหม่

ทุนนิยมสมัยใหม่ซึ่งเป็นองค์การทางสังคมและเศรษฐกิจที่เสริมสร้างสภาพการณ์ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจตามครรลองเฉพาะอย่างก่อกำเนิดขึ้นในญี่ปุ่นมิใช่เนื่องมาจากผลของการปฏิบัติตามแผนพัฒนาภายในกรอบของรัฐบาลหรือราชการใด ๆ แต่เป็นการทำหน้าที่ของโครงสร้างสังคมอันหนึ่ง ซึ่งอำนวยให้การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบการเคลื่อนไหวของกลุ่มและการเปลี่ยนโครงสร้างเกิดขึ้นได้ เมื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมอำนวยให้ชนชั้นร่วมของพ่อค้าและอุตสาหกรรมก่อร่างขึ้นและชนชั้นร่วมนี้มีความแข็งแกร่งเพียงพอในทางเศรษฐกิจและสังคมแล้ว สังคมญี่ปุ่นโดยส่วนรวมก็เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของตัวเองและพัฒนาทุนนิยมสมัยใหม่ซึ่งหมายถึงการพัฒนาเศรษฐกิจตามวิถีทางอันนั้นไปพร้อมกัน

IV.

ในตอนก่อน ๆ เราได้วางรากฐานทางทฤษฎีและแสดงหลักฐานจากสังคมจีนและญี่ปุ่นสนับสนุนคำอธิบายของเราไว้พอควรแล้ว ต่อไปนี้เราจะหันมาสนใจในประเทศเอเชียอีกประเทศหนึ่ง คือ ไทย การตรวจสอบปรากฏการณ์ในประวัติศาสตร์ของไทยทำให้เราทราบได้ว่า ลักษณะของการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทยเป็นแบบการเคลื่อนไหวของเอกชนและไม่ใช่การเคลื่อนไหวของกลุ่ม การที่จะเข้าใจเนื้อหาของของการเคลื่อนไหวของเอกชนในสังคมไทยนั้น จำเป็นต้องกระทำโดยการพยายามวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นร่วมในวิถีทางที่โครงสร้างของสถานภาพ กลไกของอำนาจ และระบบการแบ่งงานของสังคมไทย (เช่นเดียวกับในสังคมอื่นทุกสังคม) มีความสัมพันธ์ทางหน้าที่เกี่ยวเนื่องกัน และการวิเคราะห์ต้องกระทำตลอดช่วงประวัติศาสตร์ เริ่มต้นตั้งแต่ระยะแรกที่สุดของยุคสุโขทัย (ค.ศ. 1238-1350) เมื่อชนชาวไทยได้รวมตัวกันขึ้นเป็นประเทศชาติภายใต้การปกครองแบบ "ปัตติราชัย" (พ่อเมือง) ซึ่งทรงพระนามว่าพระร่วง ผู้ปกครองประเทศพร้อมด้วยราชตระกูลและขุนนางของราชสำนักดำรงตำแหน่งสูงสุดในระบบสูงต่ำของสถานภาพ บุคคลในผลประโยชน์ทางอาชีพประเภทนี้รวมตัวกันขึ้นเป็นชนชั้นร่วมที่อยู่ในตำแหน่งได้เปรียบในสังคมและคงความเป็นชน

ชั้นที่ได้เปรียบอยู่ในระบบการจัดลำดับทางสังคมของไทยอยู่ตลอดมา นับเป็นเวลาหลาย ศตวรรษในระดับต่ำกว่าชนชั้นร่วมที่ได้เปรียบนี้เป็นคนสามัญที่มีผลประโยชน์ทางอาชีพหลาย อย่าง ที่เป็นมูลฐานที่สุดได้แก่ผลประโยชน์ทางอาชีพเกษตรกรรม ผลประโยชน์ในอาชีพอื่น ที่ผนวกหรือเทียบเข้าได้กับเกษตรกรรมก็ได้แก่ การค้าขายและการช่างฝีมือ ผู้ประกอบอาชีพ ทางใช้ฝีมือซึ่งตาม ประเพณีก็อยู่ใกล้ชิดกับผืนดินอยู่แล้ว จึงจัดเทียบ สถานภาพได้เป็นชนชั้น เทียบกับชาวนาได้อย่างง่ายดาย อาชีพพ่อค้าก็เช่นเดียวกัน แม้ว่าพ่อขุนรามคำแหง กษัตริย์ องค์หนึ่งในยุคนั้นจะพยายามชักจูงให้พัฒนาอยู่มาก แต่การค้าก็มีสภาพจัดเข้าได้ในชั้นเดียวกับ อาชีพทำนาอย่างไม่ต้องสงสัย ในสมัยแรกของประวัติศาสตร์ไทย ชาวนาเป็นชาวนาเสรี ไม่ ถูกบังคับหรือถูกเกณฑ์แรงงาน นอกจากนั้นยังไม่มีทาสในสังคม ทุกอาชีพดังกล่าวนี้จึง ครอบครองตำแหน่งที่ไม่ได้เปรียบในสังคม

นอกจากชนชั้นร่วมดังกล่าว ตั้งแต่แรกเริ่มยังมีคณะสงฆ์ในพุทธศาสนาซึ่งเป็น กลุ่มสถานภาพแยกอยู่โดยเฉพาะ เมื่อเปรียบเทียบกันคณะสงฆ์ในพุทธศาสนาของญี่ปุ่น คณะ สงฆ์ไทยไม่ได้กำหนดบทบาทของผู้มีผลประโยชน์ในอาชีพเจ้าของที่ดินและก็มีได้มีสถานภาพ เทียบหรือผนวกเข้ากับชนชั้นนักรบ เพราะชนชั้นนักรบไม่มีอยู่ในสังคมไทย ถึงแม้ว่า พระสงฆ์ไทยจะได้เปรียบในทางสถานภาพแต่สถานภาพของสงฆ์ไทยแตกต่างจากสถานภาพของ สงฆ์ญี่ปุ่นในสาระสำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ ในสังคมไทยกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการวัดสถานภาพ ของสงฆ์แตกต่างจากกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการวัดสถานภาพของฆราวาสในชั้นมูลฐาน ด้วยเหตุนี้ ในระบบการจัดลำดับทางสังคมของไทย สงฆ์ในพุทธศาสนาถึงแม้จะเป็นกลุ่มสถานภาพที่ได้ เปรียบ แต่ก็มิได้มีสถานภาพผนวกเข้ากับสถานภาพของชนชั้นที่ได้เปรียบฝ่ายฆราวาส หาก แต่คณะสงฆ์ดำรงตำแหน่งทางสังคมอยู่นอกระบบสูงตำแหน่งสถานภาพของฆราวาส ปราภฏ การณ์ดังกล่าวนี้เราเรียกว่า "การแยกสถานภาพ" (status separation) ระหว่างฝ่ายบ้านกับฝ่าย วัด (หรือทางโลก กับ ทางธรรม) ในระบบการจัดลำดับทางสังคมของไทยปราภฏการณ์ทำนอง นี้ อาจสังเกตเห็นได้ตลอดประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

เมื่อใกล้จะสิ้นยุคสุโขทัย ได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงชั้นหลายอย่างในสังคมไทยอัน เป็นผลจากการสงครามติดพันกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งเขมร ประเทศไทยจับ เชลยศึกมาได้เป็นจำนวนมาก เชลยศึกเหล่านี้ถูกนำมาเป็นทาสในประเทศไทย ต่อจากนั้นก็

ปรากฏมีทาสสินไถ่ (Bond Slavery) ขึ้น ทาสจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งในสังคมไทยและครองตำแหน่งอยู่ต่ำสุดบนบันไดแห่งสถานภาพ แต่ถึงแม้ทาสในสังคมไทยจะมีชตากรรมอย่างเดียวกันหรือคล้ายคลึงกับทาสในสังคมอื่น แต่ทาสในประเทศไทยก็มิเคยได้ก่อรูปทางสังคมขึ้นเป็นชนชั้นร่วมต่างหากจากชนชั้นอื่น ทั้งนี้เพราะทาสมีสถานภาพที่ไม่แตกต่างไปจากชนชั้นของผู้มีผลประโยชน์ทางอาชีพเกษตรกรรมอย่างอื่นมากนักและคนในอาชีพเกษตรกรรมทั้งหมดในสมัยต่อมา ก็ได้ถูกแบ่งแยกออกอย่างชัดเจนจากชนชั้นอภิสิทธิ์ทั้งหลาย ชาวนาและผู้ประกอบอาชีพอื่นที่คล้ายคลึงกันถูกเกณฑ์แรงงานและเกณฑ์ทหารตามพระราชกฤษฎีกา ผลจากการสงครามกับเขมรอีกประการหนึ่ง คือ การที่พระเจ้าแผ่นดินทางแต่งตั้งพระองค์เองขึ้นเป็นทวยราชโดยเปลี่ยนพระราชสมัญญาจากที่มีอยู่เดิม คือ ปิตุราชย์ นักเขียนคนหนึ่งอธิบายลักษณะของทวยราชย์ไทยในสมัยกลาง¹² ว่าทรงเป็น “พระมหากษัตริย์ที่มีคุณลักษณะของเทพเจ้าพราหมณ์ พระองค์ทรงสถิตย์อยู่ท่ามกลางการคุ้มครองบ้องกั้นของพลังลี้ลับในลัทธิพราหมณ์ เช่น เครื่องประดับของพระราชาก็มีเวทย์มนต์ พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ และห้อมล้อมอยู่ด้วยขุนนางที่ชำนาญทางประจบสอพลอ ตำแหน่งของพระองค์ก็เป็นตำแหน่งที่ศักดิ์สิทธิ์ โดดเดี่ยวและห่างไกล ประชาชนสามัญไม่พึงเข้าใกล้พระองค์ ผู้ที่จะกราบทูลพระองค์ก็ต้องพูดด้วยภาษาเฉพาะเพื่อแสดงออกซึ่งความสักการบูชา คิดปจาลองลักษณะของพระองค์ด้วยรูปของพลังเหนือธรรมชาติ”¹³ ข้าราชการสำนักซึ่งเป็นขุนนางข้าราชการต่างพระเนตรพระกรรณของพระเจ้าแผ่นดิน และพระราชวงศ์ทั้งหลายต่างก็แยกตัวเองออกไปตามระยะทางสังคม (social distance) ที่ห่างไกลจากสามัญชน ตามขั้นบันไดแห่งสถานภาพสามัญชนตกอยู่บนขั้นต่ำสุดตลอดไป

¹² หมายถึงระยะเวลาประมาณตั้งแต่ตอนต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 14 (ปลายยุคสุโขทัยคาบเกี่ยวกับต้นยุคอยุธยา) จนถึงตอนกลางของคริสต์ศตวรรษที่ 19 (ในรัชสมัยของพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อเนื่องกับรัชสมัยของพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) การกล่าวถึงระยะเวลาในประวัติศาสตร์ไทยช่วงนี้ว่าเป็น “สมัยกลาง” ไม่จำเป็นต้องตรงกับ “ทฤษฎี” ทางประวัติศาสตร์ ของนักประวัติศาสตร์ไทยส่วนใหญ่ แต่ตลอดระยะเวลาหลายศตวรรษดังกล่าวนี้ในด้านพฤติกรรมทางสังคม (social action) ของไทย นอกจากจะไม่ปรากฏให้มีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างและหน้าที่ (Structural-Function) แล้วการเปลี่ยนแปลงทางรูป (Form) ที่มีขึ้นบ้างก็มิได้มีผลกระทบต่อสภาวะการณ์ในชีวิตสังคมของคนไทยโดยส่วนรวมในทางใด ๆ เลย

¹³ Wendell Blanchard, ed., *Thailand: Its People, Its Society, Its Culture*, Country Survey Series, (New Haven: HRAF Press, 1955), p. 28.

พิจารณาจากแง่ของการวิเคราะห์ชนชั้นร่วม การเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นในยุค
 สู่ไทยที่อยู่ยุคอยุธยา นี้ แม้ว่าจะมีผลกระทบถึงประชาชนหลายฝ่าย แต่โดยแท้จริงแล้วก็หา
 ได้มีผลต่อระบบการจั้ลดับทางสังคมของสถานภาพที่มีอยู่ไม่ ความแตกต่างชั้นมูลฐาน
 ระหว่างชนชั้นได้เปรียบกับชนชั้นไม่ได้เปรียบ (ซึ่งรวมถึงทาส) มิได้เปลี่ยนแปลงไปเลย
 การเปลี่ยนแปลงของระยะทางสังคมระหว่างชนชั้นร่วมทั้งสองและการที่มีทาสเพิ่มเข้ามาเป็น
 ส่วนประกอบของสังคมเป็นเพียงสิ่งที่แสดงออกถึงการเปลี่ยนแปลงทางปริมาณ ทำให้การ
 เปลี่ยนแปลงทางคุณภาพแต่อย่างใดไม่ การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
 ภายในโครงสร้างและมีใช้การ *เปลี่ยนโครงสร้าง* ของระบบการจั้ลดับสังคม

เมื่อพระมหากษัตริย์ของไทยทรงเปลี่ยนไปเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ
 เมื่อปี พ.ศ. 2475 กลไกของอำนาจในสังคมก็เปลี่ยนส่วนประกอบไปด้วย คณะการเมือง
 หลายคณะได้ถือตัวขึ้นไปแสดงบทบาทของผู้นำยุคอกในสังคม ในบรรดาคณะการเมืองเหล่านี้
 มีรวมทั้งข้าราชการทหารและพลเรือนที่ได้รับการศึกษาจากตะวันตก ซึ่งร่วมมือกันโค่นล้ม
 ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ด้วย ไม่เป็นที่สงสัยเลยว่า คนรุ่นใหม่เหล่านี้ก่อให้เกิดกลุ่ม
 ผลประโยชน์อย่างใหม่ขึ้นในสังคมไทย แต่อย่างไรก็ตามผลประโยชน์ใหม่แต่ละแผนกนี้หาได้มี
 ความแตกต่างในสถานภาพกับผลประโยชน์ของคณะบุคคลที่เขาขึ้นมาครองอำนาจแทน อันได้
 แก่พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ และขุนนางเดิมแต่ประการใดไม่ โดยแท้จริงแล้ว พระมหา
 กษัตริย์ (ซึ่งก็ยังทรงครองตำแหน่งสูงสุดบนบันไดแห่งสถานภาพอยู่) และแผนกผลประโยชน์
 ตามประเพณีที่ถ่วงไปแล้วทุกแผนก ต่างก็ยังคงร่วมกันครอบครองสถานภาพของชนชั้นที่ได้
 เปรียบและผนวกหรือเทียบสถานภาพเข้าได้กับสถานภาพของผู้กุมอำนาจปกครองรุ่นใหม่ซึ่ง
 เป็นคณะบุคคลที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สถาบันพระมหากษัตริย์ และร่วมกันเป็นชนชั้น
 ได้เปรียบในสังคมยุคปัจจุบันนี้

นับตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ค.ศ. 1868 — 1910) เป็นต้นมา
 การเกณฑ์แรงงานประชาชนได้ถูกยกเลิกหมดสิ้นไปและในรัชกาลของสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ทรงประกาศเลิกทาส ปฏิบัติการทั้งสองประการนี้ของราชบัลลังก์
 ไทยในศตวรรษที่ 19 ทำให้ชาวนาไทยได้รับอิสรภาพอย่างมาก ในปัจจุบันกสิกรไทยเป็น
 ราษฎรเสรีผู้เสียภาษีอากรและเช่นเดียวกับกับชาวไทยที่มีร่างกายสมบูรณ์ทั้งหลาย กสิกรมี

หน้าที่ต่อรัฐตามพระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหาร กระนั้นก็ดี ตามแนวทางวิเคราะห์ชั้นชั้น
 ร่วมของเรา ระบบสูงต่ำของสถานภาพชั้นมูลฐานซึ่งประกอบขึ้นด้วยชนชั้นร่วมที่ได้เปรียบ
 และชนชั้นร่วมที่ไม่ได้เปรียบยังคงสภาพ และทำหน้าที่อยู่เช่นเดิม การแบ่งทางสถานภาพ
 ระหว่างกลุ่มร่วมชั้นมูลฐานทั้งสองกลุ่มในประเทศไทยสมัยปัจจุบันนี้ ศาสตราจารย์ไมเคิล
 มอร์แมน (Michael Moerman) ได้ให้ข้อสังเกตไว้อย่างชัดเจนในรายงานการศึกษาชุมชนชาว
 นาไทยในภาคเหนือ ศาสตราจารย์มอร์แมนเขียนว่า :

. . . ข้าราชการแต่งเครื่องแบบสีก็ทำตามแบบตะวันตกไปปราศรัยกับชาวบ้านซึ่ง
 แต่งตัวแบบพื้นเมือง นุ่งกางเกงขาก๊วยกว้าง ข้าราชการปราศรัยเป็นภาษาไทย
 กลาง ซึ่งชาวบ้านส่วนมากฟังไม่ใคร่เข้าใจ และแต่ละคนก็พูดได้เพียงเล็กน้อย
 เมื่อปราศรัยจบข้าราชการได้รับเลี้ยงข้าวข้าวหุง ซึ่งข้าราชการรับประทานด้วย
 ช้อนส้อม ชาวบ้านกินข้าวหนึ่ง (ข้าวเหนียว) ถ้วยมือ ความแตกต่างกันซึ่งดูเพียง
 ผิวเผินนี้ คือ สัญลักษณ์ของความแตกต่างทางเอกลักษณ์ (identification)
 อย่างแท้จริง¹⁴

แผนกผลประโยชน์อีกแผนกหนึ่งที่ต้องตรวจสอบอย่างจริงจังในการศึกษาการจัด
 ลำดับทางสังคมของไทยคือ พ่อค้า ตามประวัติศาสตร์ พ่อค้าในสังคมไทยดำเนินบทบาท
 ของชนชั้นที่ไม่ได้เปรียบอยู่ตลอดมา ด้วยเหตุนี้สถานภาพของพ่อค้าจึงเทียบหรือผนวก
 เข้ากับสถานภาพของชนชั้นร่วมที่ไม่ได้เปรียบ ในปัจจุบันประเทศไทยมีผลประโยชน์ทาง
 อาชีพใหม่ๆ เพิ่มขึ้นหลายอย่างซึ่งเกี่ยวเนื่องอยู่กับโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่กำลังก่อรูป
 อยู่ทุกวัน นอกจากนักธุรกิจซึ่งมีอยู่หลายระดับแล้วยังมีผู้ประกอบอาชีพแบบ "พนักงาน"
 (white collars) และผู้ประกอบแรงงาน (labor) อีกมาก เพื่อที่จะเข้าใจการรวมกลุ่มสถานภาพ
 ของอาชีพเหล่านี้ เราจำเป็นต้องพิจารณาถึงปัจจัยสำคัญสองประการ ประการแรกได้แก่สมาชิก
 ภาพของคนจีนในผลประโยชน์ของอาชีพสมัยใหม่ คือ การพาณิชย์และแรงงาน ประการที่สอง
 ได้แก่ สถานภาพทางสังคมของ *คนไทย* ซึ่งเกี่ยวข้องอยู่กับอาชีพสมัยใหม่เหล่านี้ ในส่วนที่
 เกี่ยวกับประการแรก เราเห็นว่าผลประโยชน์ในทางอาชีพของคนจีนก่อให้เกิดกลุ่มสถานภาพ
 ที่แยกออกต่างหาก จากระบบสถานภาพไทยในทำนองเดียวกับที่สถานภาพของสงฆ์ในพุทธ

¹⁴ Michael H. Moerman, *A Memorandum, A Northern Thai Village*, a mimeo-
 graph, USIS Southeast Asia Research Report, (Bangkok: USIS, May, 1961), p. 6.

ศาสนาแยกตัวออกต่างหากเมื่อเปรียบกับการประเมินสถานภาพทางฝ่ายฆราวาสของไทย ความแตกต่างระหว่างพระสงฆ์กับคนจีน เมื่อพิจารณาจากแง่ของโครงสร้างชนชั้นร่วมของสังคมไทยก็มีอยู่แต่เพียงว่า กฎเกณฑ์ในการประเมินสถานภาพของคนจีนในสังคมไทย คือ ความเป็นจีน และกฎเกณฑ์ในการประเมินสถานภาพของสงฆ์ก็คือ ความเป็นพระภิกษุ ในด้านที่เกี่ยวกับปัจจัยประการที่สองเราเห็นว่าสถานภาพของอาชีพทางการพาณิชย์และอาชีพแรงงานของคนไทยนั้นผนวกเข้าได้หรือเทียบเข้าได้กับสถานภาพของชนชั้นร่วม (ฝ่ายฆราวาส) ที่มีอยู่แล้วสองชนชั้นอย่างสะดวกคาย หลักฐานที่มีอยู่ไม่เพียงพอที่จะทำให้เรายอมรับได้ว่าอาชีพแรงงานในสังคมไทยได้กำหนดตัวเองขึ้นเป็นกลุ่มสถานภาพต่างหากจากรุ่นอื่น ตามข้อเท็จจริงสถานภาพของคนในอาชีพนั้นผนวกเข้ากับสถานภาพของชนชั้นร่วมที่มีตำแหน่งอยู่ที่เชิงบันไดหรือขั้นต่ำสุดของบันไดสถานภาพ คือ ชาวานั่นเอง ในทำนองเดียวกัน อาชีพพนักงานชั้นสูงและอาชีพธุรกิจอื่น ๆ ก็ผนวกเข้าได้กับชนชั้นร่วมซึ่งอยู่ในตำแหน่งที่เปรียบเทียบกันได้ชัดเจนว่า คนในอาชีพเหล่านี้มีวิถีชีวิตและค่านิยมในการบริโภคเช่นเดียวกับสมาชิกของชนชั้นร่วมที่อยู่ในระดับเบื้องบนของบันไดสถานภาพ

จึงนับว่าการวิเคราะห์ชนชั้นร่วมของเราเป็นที่สรุปลงได้ ณ ที่นี้ เป็นการแน่นอนว่าระบบการจัดลำดับสังคมไทยเช่นเดียวกับระบบของจีน เป็นระบบที่อำนวยความสะดวกให้กับการเคลื่อนไหวประเภทการเคลื่อนไหวของเอกชน และไม่ส่งเสริมให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มเกิดขึ้นได้ การเคลื่อนไหวของเอกชนอย่างที่เราได้แสดงให้เห็นแล้วเปิดโอกาสให้เอกชนและ/หรือครอบครัวของเอกชนเปลี่ยนแปลงตำแหน่งในสังคมได้อยู่ตลอดเวลา ตัวอย่างอุกมคติของการเคลื่อนไหวประเภทนี้ได้แก่ การที่บุคคลที่เป็นชายเข้าพิธีอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้เขาเปลี่ยนสถานภาพของเขาเองเป็นรายบุคคล แต่ว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมจะเกิดขึ้นได้ก็เฉพาะแต่ภายในกรอบแห่งโครงสร้างของระบบการจัดลำดับของสถานภาพ การเคลื่อนไหวเช่นนั้นมิได้ทำให้โครงสร้างของสังคมเปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างใด

เนื่องจากระบบสังคมไทยมีการเคลื่อนไหวประเภทนี้ ระบบสังคมไทยจึงมิได้ผลิตชนชั้นร่วมของอาชีพพาณิชย์และมิได้เปลี่ยนโครงสร้างสังคมจนถึงสมัยปัจจุบัน เพราะว่าการเปลี่ยนโครงสร้างสังคมหรือการเปลี่ยนแปลงแบบคุณภาพนั้นไม่เกิดขึ้น (และไม่อาจเกิดขึ้น

ได้) ในระบบการจัดลำดับสังคมไทย เราจึงยืนยันว่าถ้าหากจะมีการพัฒนาทางอุตสาหกรรมขึ้นได้ในสังคมไทย การพัฒนานั้นจะต้องเกิดขึ้นภายในเนื้อหาหรือภายในตัวโครงสร้างชนชั้นที่มีอยู่แล้วแต่เดิมเท่านั้น และก่อนที่การพัฒนาตามวิถีทางนี้จะมีขึ้นได้ ชนชั้นร่วมที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นที่ได้เปรียบจะต้องมีความผูกพันทางทัศนคติแบบที่ต้องการให้มีการพัฒนาและ**อนุมัติ** ให้มีการพัฒนาขึ้น

ในจีนคอมมิวนิสต์ การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น (หรืออาจจะเกิดขึ้น) ภายในกรอบของโครงสร้างของระบบสูงตำแหน่งสถานภาพและระบบอำนาจ ซึ่งมีมาแล้วแต่ดั้งเดิมในประวัติศาสตร์ ถ้าการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนคอมมิวนิสต์จะประสบความสำเร็จ ก็จะต้องถือว่า ความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากความผูกพันทางทัศนคติ (ไม่ว่าจะเนื่องมาจากการถูกบีบบังคับหรือโดยอาสาสมัครก็ตาม) ของชนชั้นร่วมที่อยู่ในตำแหน่งได้เปรียบ และมิใช่เป็นผลเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมอย่างแน่นอน เช่นเดียวกับจีนคอมมิวนิสต์ การพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศจีนคณะชาติ ก็ก็จะเริ่มตั้งหลักได้แล้วเช่นกัน แต่ก็คล้ายคลึงกับสถานการณ์บนผืนแผ่นดินใหญ่ การพัฒนาเศรษฐกิจจีนได้หวนซึ่งดูเหมือนว่ากำลังเกิดขึ้นนี้ เห็นได้ว่าเป็นผลเนื่องมาจากความผูกพันทางทัศนคติของชนชั้นร่วม ซึ่งมีตำแหน่งและสถานภาพได้เปรียบอยู่แล้วในระบบการจัดลำดับสังคมและมิใช่เพราะมีโครงสร้างสังคมอันใหม่เกิดขึ้นมาแทนที่โครงสร้างเก่าแต่อย่างใด